

Доброволците од регионот заминуваат во Сирија за пари и за авантура

Разговараше | Горан Момировски
Фото | Игор Анџеловски

Андреја Богдановски, истражувач по безбедносни прашања во организацијата „Аналитика“ и еден од најдобрите дипломци во својата генерација на престижниот британски „Кингс колеџ“, вели дека не мисли дека, генерално, муслиманската заедница од регионот дава поддршка за ИСИС, напротив, смета дека тие го осудуваат заминувањето на нивни следбеници во Сирија и во Ирак за борбени цели. Тој вели дека има доброволци од регионот што заминуваат поради религиозни побуди во Сирија и во Ирак, но нагласува дека има и многумина што го прават тоа заради материјален надомест, како и поради авантура. Според него, претпоставките се дека од Македонија во Сирија моментно војуваат не повеќе од дваесет лица.

■ **Радикалниот ислализам стана главна тема во медиумите во последно време. Како се случи за само неколку години тој да стане опасност каква што порано беа само елементарните непогоди или граѓанските војни?**

БОГДАНОВСКИ: Ова треба да се гледа од неколку аспекти. Прво 2014 година не е 2004 година, ниту, пак, 1994 година. Регионот на Западен Балкан има напредното во регионална соработка, градење меѓусебна доверба и консолидација. Како пример може да ја земеме Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа која им дава право на полиците од една земја при гонење на криминалецот да навлезат во територијата на соседната итн. Ова не беше замисливо пред 10 години.

Проблемот со доброволците што заминуваат во Сирија и во Ирак не е само национално прашање, туку и регионално, па и глобално. Најголем дел од европските борци што денес заминуваат на

сириските боишта доаѓаат од Велика Британија и од Франција. Ова, на некој начин, работите кај нас дома ги прави полесни за да се туркаат агенди со кои би се спречила радикализацијата и би се одговорило на оваа појава. Деновиве, на пример, австралискиот премиер Тони Абот поттикна иницијатива за вметнување мерки за спротивставување на странски борци во форма на меѓународни стандарди во рамките на ООН.

Овој глобален одговор значително оневозможува обиди за манипулација со граѓаните на домашната сцена, како на пример дека со мерките се издвојуваат само определена етничка група итн.

■ **Што вели среднорочната безбедносна процена на регионот за овој проблем?**

БОГДАНОВСКИ: Во моментот, како во Западна Европа, така и во регионот, заминувањата и евентуалните враќања на доброволците од боиштата во Сирија

Муслиманските заедници од цел регион неколку пати досега имаат испратено јасни пораки со кои се оградуваат и го осудуваат заминувањето на нивни следбеници во Сирија и во Ирак за борбени цели бидејќи, пред сè, тоа е братоубиствена битка. Во изјавите јасно се подвлекува дека нема ништо што е поврзано со исламот како религија, а го оправдува убивањето во Сирија и во Ирак

и во Ирак се сметаат за потенцијална закана. Иако граѓанската војна во Сирија трае уште од 2011 година, досега во Европа не се регистрирани терористички напади што се директно поврзани со војувањето во Сирија. Сепак, регионот не треба да ја отфрли во целост можноста од терористички закани во наредните неколку години имајќи предвид дека сите земји во нашето опкружување, па и ние, се или земји членки на НАТО или, пак, со свои сили придонесуваат во мисиите на НАТО, со што ризикот станува поголем поради вмешаноста на алијансата и на нејзини членки во Авганистан, Ирак итн.

Доколку активно се работи со превентивни мерки на одвлекување на тие што сакаат да заминуваат, но во исто време и да се следат тие што се вратиле, и ако се работи на нивна реинтеграција, тогаш ризикот дополнително би се намалил на минимум. Ризикот е поголем кај тие земји од регионот од каде што заминуваат повеќе лица, како на пример Босна и Херцеговина, Албанија, Косово и Србија.

■ **Која е најголемата опасност, терористички напади, политичко влијание, вооружени конфликти или нешто друго?**

БОГДАНОВСКИ: Трендот на заминување во Сирија и во Ирак ги става под закана заедничките вредности, кои ние како општества се обидуваме да ги градиме. Причината за заминување е многу важна. Побудата и војувањето од вербата за воспоставување калифат под закрила на шеријатското право е проблематична затоа што тоа не се вредностите на кои е изградена оваа држава.

За жал, не можеме комплетно да ги исклучиме терористичките закани, кои би биле, пред сè, со ограничен размер. Македонија не е исклучок од регионот и од Европа по ова прашање. Прашањето што се поставува тука е доколку некој, сепак, се реши за акт на тероризам во сопствената држава, тогаш како и колкав пристап до оружје и до материјали ќе му бидат достапни?

■ **Имаат ли локалните влади на Балканот доволно моќ да се соочат со евентуалните повратници и со мрежата на радикални исламистички групи, кои, очигледно, постојат?**

БОГДАНОВСКИ: Многу е важна политичката волја кај политичките елити, религиозните групи и кај граѓанските организации за адресирање на овој проблем. Сведоци сме на еден повеќе или помалку координиран пристап во врска со прашањето на повратниците во регионот. Првично се почна со криминализирање на регрутацијата за подоцна да се прошири и кон правно санкционирање на тие што учествуваат во странски воени конфликти. Дополнително, во неколку соседни држави како Албанија, Косово и Србија, во соработка со јавните обвинителства, беа извршени акции во кои беа приведени неколку десетици лица, како и определено количество оружје. Само албанското обвинителство водеше десетмесечна истрага, која резултираше со апсење на неколку самопрогласени имици од Тирана, кои беа, наводно, поврзани со регрутација на верници за да војуваат во Сирија.

Со криминализација на овој феномен на надлежните им се даваат дополнителни

алатки со кои би се одговорило на предизвикот. Меѓутоа, тоа што недостига е искористување на веќе постојните можности како од аспект на превентива така и од аспект на грижа штом доброволците ќе се вратат. Локалните општини, преку локалните совети за превенција, или, пак, со формирање советодавни граѓански групи, имаат можност да дебатираат на оваа тематика со што би се поттикнала јавната свест кај населението.

■ **Дури и САД, според високи американски претставници, велат дека не можат сами да се соочат со оваа појава и дека е потребна координација од сите?**

БОГДАНОВСКИ: Заканата што доаѓа од ИСИС не е од традиционална природа туку е асиметрична според тактиката на војувањето и на идеологијата. Пред неколку дена терористичкото движење „Боко харам“ од Нигерија, исто така, прогласи калифат во североисточниот дел од оваа држава. Во Сирија и во Ирак веќе има територија како големината на Велика Британија, која е под водство на ИСИС. Токму поради комплексноста на ова прашање потребна е заедничка решителна акција, која би вклучила различни групи држави вклучувајќи ги Русија и Турција, па дури и Иран.

■ **Колку е изводлива намерата за исламски калифат што ќе ја опфаќа и територијата на Македонија, покрај другите земји во регионот?**

БОГДАНОВСКИ: Не е првпат да гледаме мапи во кои регионот има видоизменети граници и е под нечие влијание. Мапите често може да бидат употребени од различни структури како пробен балон со кои би се тестираше реакциите кај целната група. Мислам дека не треба да предимензионираме проблем, кој, реално, во моментот и не постои. Среднорочните движења на регионот не упатуваат на тоа дека нашите соседи, кои се веќе во НАТО и во ЕУ, би преминале во исламски калифат во кој се раководе според шеријатското право. Истовремено, не мислам дека има плодна почва во другиот дел од регионот за да се оствари ваква радикална идеја. Официјална Анкара, по повод споменатата мапа,

излезе со соопштение во јавноста во кое вели дека не им придава значење на терористички организации како ИСИС.

■ Зошто традиционално умерените муслимани на Балканот имаат голема поддршка за ИСИС, ИСИЛ, на што се должи големиот број доброволци што често и гинат во Сирија и во Ирак?

БОГДАНОВСКИ: Пред сè, не би рекол дека, генерално, муслиманската заедница од регионот дава поддршка за ИСИС. Мојот впечаток од досегашното истражување е токму спротивното. Муслиманските заедници од цел регион неколку пати досега имаат испратено јасни пораки со кои се оградуваат и го осудуваат заминувањето на нивни следбеници во Сирија и во Ирак за борбени цели бидејќи, пред сè, тоа е братоубиствената битка. Во изјавите јасно се повлекува дека нема ништо што е поврзано со исламот како религија, а го оправдува убиството во Сирија и во Ирак. Точно е дека има доброволци од регионот што заминуваат поради религиозни побуди, но исто толку точно е тоа дека има такви што го прават тоа заради материјален надомест, како и поради авантура.

■ Зошто молчат најголемиот дел од прозападните политички партии на Албанците во Албанија, Косово и во Македонија, но и голем дел од медиумите, интелектуалците?

БОГДАНОВСКИ: Во Македонија до пред извесно време речиси немаше дебата за ова прашање. Властите одбиваа да говорат за темата, а воедно и да признаат за нашинците што војуваат во Сирија, сè додека медиумите нè обелоденија дека има загинати борци од регионот. Политичките лидери како во Косово така и во Албанија беа гласни за оваа појава затоа што имаа што да ѝ пренесат на јавноста. Со многубројните апсења како низ Косово (ноември 2013 година, јуни, август 2014 година) така и во Албанија (март) тие се обидоа да се доближат до електоратот и да придобијат политички поени. Некои дури ги опишуваа апсењата во Косово како сензационалистички, кои, наводно, се случиле за да се подигне рејтингот на премиерот Хашим Тачи како кај домашната така и кај меѓународната јавност.

■ Дел од верските лидери на Косово беа уапсени, а кај нас ИВЗ како да не сака отворено да се спротивстави на

оваа појава и, на некој начин, кокетира со нив. Колку е оваа појава опасна на долг и на среден рок.

БОГДАНОВСКИ: Точно е дека во Косово беа уапсени неколку верски лидери, но тоа не подразбира дека треба да се направи паралела со состојбите во Македонија. Косовските власти оцениле дека имаат силни индикации, кои укажуваат за потребата од таква реакција. Ставот на македонското МВР за ова прашање е дека во Македонија не постојат поединци што регрутираат лица за заминување на воените жаришта во Сирија и во Ирак, туку овие лица се регрутирани од надвор, како од соседството така и од некои земјо-членки на ЕУ. Вреди да се нагласи дека ИВЗ на неколку пати се обрати (помалку срамежливо) до македонската јавност осудувајќи го заминувањето и борењето во туѓи војни. Меѓутоа, штурото информирање на јавноста и затвореноста, како на безбедносните органи, така и на религиозните групи, ја прави оваа проблематика тешка за попрецизни анализи и проекции, а со тоа и изјавите на надлежните се земаат со резерва. Во Велика Британија, на пример, претставници на контраразузнавачката МИ5 и женски муслимански организации преку заеднички активности се обидуваат да ги одвлечат тие што имаат намера да се вклучат во Ал Нусра во Сирија. Кај нас, пак, ситуацијата е обратна. Првиот човек на ИВЗ, во неодамнешната изјава дадена за „Дневник“, вели дека невладините организации не треба да се занимаваат со нејзините работи.

■ Колку врските на македонските муслимани со радикалните структури во 2001 година го отежнуваат процесот на расчистување со овие сили?

БОГДАНОВСКИ: Доколку се погледне старосната структура на тие што војуваат во Сирија може да се забележи дека оваа авантура е попривлечна, пред сè, за младата популација (18-29). Според тоа, директната корелација со 2001 година не е толку веројатна.

■ Каков знак е тоа што насилните протести за „Монструм“ почнаа токму од џамија во центарот на Скопје, а самата ИВЗ признава дека две џамии не се под нејзина контрола?

БОГДАНОВСКИ: Без да навлегувам во тоа дали протестите против пресудата за „Монструм“ се оправдани или не, во Македонија секому му е загарантирано

правото на изразување преку протест по мирен пат, независно дали тоа ќе почне од пред џамија или, пак, од улица Македонија. Имајќи предвид дека протестите против пресудата имаат етнички и верски предзнак, односно мобилизираната маса доаѓа, пред сè, од редот на албанската заедница во Македонија, времето и локацијата од каде почнуваат протестите, според мое гледање, се користат како катализатор за поголем одзив, со што и самите протести би имале поголема тежина. Вреди да се нагласи дека во последниов период низ џамиите во Скопје за време на петочните молитви се пренесува порака дека заминување во жариштата како Сирија нема допирна точка со исламското учење.

■ Колку луѓе од Балканот учествуваат во битките во Ирак и во Сирија, колку од нив се Македонци и колку од нив ќе се вратат во земјава и во регионот?

БОГДАНОВСКИ: Според анализа на досегашните известувања од медиумите низ регионот, станува збор за некаде меѓу 300 и 600 лица од Западен Бал-

кан, од кои најголем дел доаѓаат од Босна и Херцеговина, Албанија, Косово и Србија. Многу е помала бројката на тие што доаѓаат од Македонија и од Црна Гора. Претпоставките се дека од Македонија во Сирија моментно војуваат не повеќе од 20 лица. Овие податоци се однесуваат само за Сирија, а отворањето на украинскиот фронт дополнително би можел да ја измени бројката за Србија, од каде што веќе има потврдени случаи на нивни државјани што се борат таму. Од претходните искуства, голем дел од тие што се борат во странски вооружени конфликти не се враќаат назад. Голем дел од нив загинуваат, како што веќе и гледаме, а дел се преселуваат на други жаришта (на пример, преминувањето од Ал Нусра во ИСИС итн).

■ Како да се интегрираат назад во општеството?

БОГДАНОВСКИ: Земјите од регионот вложуваат напори во адресирање на овој проблем, пред сè преку правно санкционирање, меѓутоа не се забележуваат речиси никакви напори во делот на превенцијата и на програми

за рехабилитација на тие што биле во конфликтните подрачја. Криминализацијата на ова дело сама по себе нема целосно да ја запре оваа појава, па така потребни се и други сеопфатни мерки, кои вклучуваат и други фактори, како на пример локалните заедници, општините, религиозните групи, центрите за социјални работи итн. Германската контраразузнавачка служба, Федерална канцеларија за заштита на Уставот, на пример, има посебни програми за исламски радикализам наречена ХАТИФ, преку која им се нуди поддршка за напуштање на овие радикални групи преку помош за наоѓање програми за натамошно школување и развој на вештини со цел лицата да бидат повторно активни на пазарот на труд. Истовремено, улогата на граѓанскиот сектор е многу важна. Кај нас, на пример, не постои невладина организација што би понудила вакви програми за реинтеграција, како што е пример со организацијата „Егзит“ од Германија.

■ Како со закон да се задржат луѓе што заминуваат во странски војни, а

биле свесни дека можат да бидат убиени?

БОГДАНОВСКИ: Мислам дека спроведувањето на законските измени во ова насока ќе биде многу тешко. Постојат неколку предизвици со целосно фокусирање кон правното санкционирање на заминувањето на овие боишта, конкретно во Сирија. Тие може да се идентификуваат со прашањата околу специјализираноста на судовите од регионот за судење за дела извршени во оваа блискоисточна земја. Друго прашање се поставува за собирањето докази и нивната употреба во судските процеси. Со какви докази, на пример, ќе работи обвинителството? Дали ќе се прави разлика меѓу тие доброволци што се бореле за Ал Нусра или, пак, Слободната Сириска Армија (која беше директно поддржана од западот)? Затоа мислам дека треба да се вложат дополнителни напори во еден сеопфатен пристап. Бидејќи станува збор за регионален проблем, ова може да биде одлична можност за донесување заеднички акциски план, кој би опфатил и превентива и реинтеграција, по примерот на тој на ЕУ, донесен во јули. Од суштинска важност е споделувањето информации меѓу разузнавачките служби од регионот, кој, според мене, треба што побрзо да има еден регионален состанок посветен на оваа проблематика.

■ Колкава е потенцијалната опасност од овие луѓе доколку решат својата идеологија да ја продолжат и овде?

БОГДАНОВСКИ: Мора да се спомене дека не сите што се враќаат дома од боиштата на Блискиот Исток ќе бидат вклучени во терористички напади во сопствената земја. Сепак, ризикот, иако мал, сепак, постои и тоа од неколку причини. По нивното враќање многу е веројатно дека имаат преживеано психолошка траума поврзана со воените активности, што укажува на потребата за рехабилитација и за реинтеграција. Можат да дејствуваат како медиум за регрутација на други, кои се заинтересирани да се вклучат во војната. Понатаму имаат добиено терористички вештини што, исто така, може да претставува проблем. Мал процент од тие што се имаат вратено имаат примено и различни екстремистички идеологии. Исто така, може да дејствуваат самостојно, без потреба од тоа да бидат вклучени во терористички мрежи и ќелии итн. ■